

Danas je sve više kratica i znakova oko nas. Pisani tekstovi, napose novinski i publicistički, često su puni kratica pojedinih riječi ili višечlanih naziva poduzeća, ustanova, stranaka, klubova i udruga svake vrste. Uz njih po priručnicima i stručnoj literaturi dočekuje čitatelja i drugo, posebno znakovlje. Pisci različitih struka redovito krata riječi iz praktičnih razloga i po uobičajenim načelima.

Hrvatski pravopis razvrstava sve kratice u dvije skupine. U prvu (manju) spadaju obične kratice s točkom na kraju, zapravo skraćeni dijelovi riječi i skupova riječi poput ovih: *t.* – točka, *st.* – stoljeće, *usp.* – usporedi(te), *mr.* – magistar, *i sl.* – i slično, *vlč.* – velečasni... To su kratice samo u pismu jer se redovito čitaju kao pune riječi. S njima nema posebnih pravopisnih teškoća. U tihle su i rasprave o pisanju titula *dr.* i *mr.* otkako se uzima da je u njih točka na kraju znak kraćenja riječi.

Drugu, brojniju i raznovrsniju skupinu čine sastavljene kratice koje nastaju spajanjem početnih slova ili grupe slova višечlanih naziva i imena, npr.: *HAZU* – *H*(rvatska) *a*(kademija) *z*(nanosti i *u*(mjernosti), *RH* – *R*(epublika) *H*(rvatska), *HINA* – *H*(rvatska) *in*(formativna) *a*(gencija), *INA* – *I*(ndustrija) *na*(fte), *Varteks* – *Var*(aždinski) *teks*(tilni) (kombinat) i dr. Njima se pridružuju i sastavljene kratice iz stranih jezika, obično iz engleskoga: *USA* – *U*(nited) *S*(tates) of *A*(merica), *NATO* – *N*(orth) *A*(tlantic) *T*(reaty) *O*(rganization) i sl.

Takve se kratice rabe i u govoru i pisanju. Po temeljnim obličnim svojstvima nalik su na druge riječi jer imaju gramatički rod, naglasak i sklonidbu (osim

nešto iznimaka). Njihovu porabu kadšto prate nedoumice. Evo dvaju primjera.

Piše mi tako pred koji dan jedna čitateljica: Moja prijateljica *Ina* radi u poduzeću *INA*. Kako ću napisati da ona radi upravo tamo: *Ina* je zaposlena u *Ini* (*INI* ili u *INA*-i)? Isti je slučaj s parom *Hina* (žensko ime) i *HINA* (agencija) jer je posve moguće da koja *Hina* radi u *Hini* (*HINI*, *HINA*-i).

Drugi primjer prepisujem iz novina. U *Vjesniku* od 6. veljače 1997. na prvoj stranici stoji: *Ina* se vraća nafti. U istom članku još su ove rečenice: Najnovijim velikim promjenama u vlasničkom portfelju *Ine*... započelo je restrukturiranje najveće hrvatske tvrtke. – Sada je došlo vrijeme da država pomogne *Ini*. – ...novac za pokriće *Ininih* dugova.

Tim su načinom pisanja imenica *Ina* i kratica *INA* posve izjednačene, ali ipak nema zabune jer se iz surječja (konteksta) razabire značenje.

Što o tome kažu slovnice i pravopis? Nedoumice nastaju jamačno od toga što su sastavljene kratice po svim temeljnim obilježjima dvovrsne. Prije svega, mogu se pisati dvojako: velikim slovima: *HINA*, *INA*, *UNRA* ili kao vlastite imenice samo s velikim početnim slovom: *Hina*, *Ina*, *Unra*. Dvovrsne su i po načinu čitanja. Jedne se čitaju kako su napisane: *HAZU* (izgovorno: *hazu*), druge po imenima slova od kojih su sastavljene: *HDZ*, *HNS* (izg. *hadeze*, *haenes*).

Gramatički mogu biti muškoga ili ženskoga roda. *INA* i *HINA* spadaju među sastavljene kratice domaćega i stranog podrijetla koje u nominativu jednine završavaju na -a. Takvih je poprilično: *FIFA*, *CEFTA*, *ETA*, *IRA*, *DINA*, *HINA*, *KUNA*, *NASA* i dr. U hrvatskom jeziku one se sklanjaju (ako su sklonjive) kao i ostale

imenice ženskoga roda s dočetnim -a. Sve druge promjenljive vladaju se kao imenice muškoga roda.

U sklonidbi postoje dva uzorka. Po jednome se osnova ne mijenja u pismu pa između nje i padežnog nastavka (napisana malim slovom) dolazi spojnica: *ULUH, ULUH-a, ULUH-u; ZET, ZET-a, ZET-u, UNICEF, UNUCEF-a, UNICEFU-u* itd. U tih se kratica izgovor i pisanje poklapaju. Drugomu sklonidbenom uzorku pripadaju one kratice koje su se izjednačile s vlastitim imenicama: *Varteks, Varteksa, Varteksu*.

Tvorenice s dočetnim -a kolebaju se između jednoga i drugog načina pisanja i sklonidbe, npr.: *HINA-in* ili *Hinin*, u *INA-i* ili u *Ini*. Prvi nije u svemu prikladan jer uvodi razliku između izgovora i pisanje. Napísano *HINA-in, INA-i* izgovaramo bez završnoga -a u osnovi: *hin-in, in-i*. Drugi način pisanja (*Hinin, Ini*) potire razliku između imenice i kratice. Današnji hrvatski pravopis prihvaća oba i izbor prepušta piscu.

Neodređena pridjevna zamjenica *sav* stara je i u tekstovima obilno potvrđena riječ hrvatskoga jezika. Bilježe je najstariji rječnici i prvi pisci. Danas je proširena u svim stilovima književnog jezika i u mnogim govorima štokavskoga, čakavskog i kajkavskog narječja.

Slovnice navode da *sav, sva, sve* (u množini: *svi, sve, sva*) ima posebnu promjenu s dvostrukim (dužim i kraćim) likovima u većini padeža. U današnjoj jezičnoj praksi uz njih se javljaju kolebanja, obično između *sve* i *svo* u srednjem rodu, npr. *sve* njegovo bogatstvo ili *svo* njegovo bogatstvo, te između *svih* i *sviju* u genitivu množine: sa *svih* strana ili sa *sviju* strana.

Likovi *svel/svo, svih/sviju* dijelom su prežitci daleke prošlosti hrvatskoga jezika. U standardnom jeziku imenice, zamjenice, pridjevi i brojevi srednjega roda imaju dočetak -o iza nenepčanih suglasnika, među kojima je i *v*: *bogatstvo, ovo, plavo, prvo*, a -e iza nepčanika: *polje, naše, vruće, treće*. Otuda oblik *svo* u nominativu i akuzativu jednine srednjega roda. On ipak nije ušao u normativne knjige jer je zamjenica *sav* u starije vrijeme završavala na suglasnik *s* iza kojega je dolazio samo nastavak -e: *vse*. Noviji lik *sve* nastao je premetanjem (metatezom) glasova *vs* u *sv* zbog lakšeg izgovora, ali je pritom dočetak -e ostao na svome iskonskom mjestu. Takva se promjena nalazi u starim tekstovima još od trinaestog stoljeća. Glas *e* mjesto *o* sačuvao se ne samo u nominativu nego i u genitivu, dativu i lokativu jednine: *sveg(a), svem(u)*. Stoga sve ovostoljetne slovnice hrvatskoga jezika daju normativnu prednost liku *sve*, a

Iz: Iven Zoričić: *Hrvatski u praksi*,
Pula 1998.